

Şah Tahmasb'ın III. Murad'a
CÜLUS TEBRİKİ

Bekir Kütükoğlu

I

Osmanlı İmparatorluğu'nun devletler-arası siyâset üzerinde pek fazla müessir olduğu devrede pâdişahların tahta geçmesi münâsebetiyle, komşu hükümetlerin, kıymetli hediyelerle elçiler göndererek imparatorlukla olan dostluk bağlarını kuvvetlendirmeye çalıştıkları dikkati çeken bir vâkıadır. Zamânı, halef ve selefleri devrine nisbetle pek kesif diplomatik faaliyetlere sahne olan III. Murad'ın cülûsu ise, bu teâmülün tipik tezâhürlerine vesile olmuştur. Pâdişâhın tahta geçmesinden bir hafta sonra, 28 aralık 1574 (=14 ramazan 982)'de, Mekke şerifi, Kırım hanı, Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla Avusturya imparatoru, Venedik doju, Fransız, Leh ve Çek hükümdarlarına cülus müjdesi gönderilmiş; devletin şarktaki büyük komşusu Safevî hükûmetine ise, keyfiyet bildirilmeyip cülus haberinin şüyu'undan sonra şahın nasıl bir tavır takınacağıının beklenilmesi tercih olunmuştur¹. Gönderi-

¹ "Acem şâhına bâb-ı ihbâr mesdud kılınıp kendinün itâat ü inkıyâdı ne yüzden ise zuhûrına tevakkuf buyurıldı" (Seyyid Lokman, *Zübdetü't-tevârih*, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Ktb. nr. 1973, 89a). Her ne kadar bir Münşeât mecmûasında (Bk. Es'ad Efendi Ktb. nr. 3345, 51a vd. kenarı), III. Murad'a izâfeten dere edilen bir nâme-i pâdişâhîde, Kanunî Süleyman saltanatında akdedilen ve II. Selim devrinde yenilenen musâlahanın, cülus haberinin vürûdunu müteakib, dostluğu te'yid eden haber ve mektublar gönderilerek kuvvetlendirilmesi temennîsi izhâr edilmiş ("Her ne ki müsted'ây-ı izdiyâd-ı mevâdd-ı ülfet ü vidâd ve muktezây-ı husûsiyyet-i zât-i âli-nihâd zuhûra getirilüp abbâr-ı sârre-i selâmet -ki mübtehic-i sıdk u taviyyetdür-ihbârîyle teedid ü temhîdî bâbında ebvâb-ı mürâselât meftuh kılınıp şeref-i mürâcaat erzânî buyurıla") ise de, gerek ıktibâs ettiğimiz Sır kâtibi Lokman'ın ifâdesi ve gerekse makalemizin sonunda kısmen dere ettiğimiz Şah Tahmasb'ın nâmesinde bulunan, cülûs-ı humâyûnun İran'a gelen tüccâr ve

len beşâretnâmeler çok geçmeden te'sirini gösterdi: Venedik, Lehistan, Raguza, Eflâk, Boğdan ve daha sonra Avusturya elçileri hükümetlerinin tebrik ve hediyelerini sundular. Bütün bunlardan daha geç gelmesine rağmen, kafilesinin kalabalıklığı ve getirdiği hediyelerin göz alıcılığı ile dikkati çeken İran sefâret hey'eti, Osmanlı başşehrinde, emsâlınden daha çok alâka ve itibar gördü.

Kendisine cülus müjdesi gönderilmemekle beraber Safevî hükümdârı I. Tahmasb'ın, cülûsunu tebrik etmek ve babasının vefatı dolayısıyla tâziyelerini bildirmek üzere III. Murad'a elçi göndermeğe hazırlandığı daha cülûstan iki buçuk ay kadar sonra İstanbul'da öğrenilmişti². Filvâki' şâh, elçi olarak, önce Ustaclu kabilesi ileri gelenlerinden Hüseyin Beğ Yüzbaşı'yı göndermek istediye de, bu zâtın Safevî hükümet merkezindeki entrikalara kapılarak bu hizmetten afvini ricâ etmesi üzerine³, 1568 şubatında II. Selim'e cülus tebrikinde bulunmak üzere Edirne'ye gelmiş olan Şah-Kulı Sultân'ın⁴ oğlu ve Revan ("Çuhur-ı Sa'd", "Sa'd" veya "Sâ'at Çukuru") hâkimi Tokmak ("Tohmak") Muhammedî Sultân'ı bu vazîfeye tâyin etti⁵.

seyyahlardan öğrenildiği hakkındaki sarâhat muvâcehesinde bu mektubun, ya hazırlandıktan sonra gönderilmediği veya sâdece bir inşâ nümûnesi olmak üzere kaleme alındığı tahmîn olunabilir.

² Van beylerbeyisine gönderilen 28 zilhicce 982 tarihli hüküm: "Mektub gönderüp Kızılbaş'dan elçi gelmek husûsun bildirmişsin. Buyurdum ki (Behram Çavuş) vûsul buldukda anun gibi ol câniben südde-i saâdetime [elçi gelmelü] olur ise yanına yarar âdemler ta'yîn edüp bir yarar ve âzmûde-i kâr ehl-i kalem kimesneyi üzerlerine baş ve buğ edüp âdet-i kadîme üzere gelen âdeme göre her konakda lâzım olan harcların ta'yîn edüp koşup gönderdiğün kimesnelere teslim eyliyesin ki südde-i saâdetime gelince harc u sarf edüp menâzil ve merâhilde muzâ-yaka çekdirmiyeler ve baş etdügün kimesneye tenbih ü te'kid eyliyesin ki yolda gelürken elçiye hufyeten ne makûle kimesneler gelüp nuzûr ve pişkeş getürüp ve ne asıl kimesneler ızhâr-ı mahabbet eder defter edüp sonra getirüp südde-i saâdetime teslim eyliye. Ammâ mümkün olduğu kadar yolda ve izde halkla ihtilât etdürmeyüp muhkem zabt u hıfz eyliye. Şöyle ki geldükleri yerlerde halkla ihtilât etdürüp fitne ve fesâda müeddî ola, bâis olanların muhkem haklarından gelinmek mukarredir. Ana göre ihtimâmında dakika fevt etmiyeler... Elçi Erzurum yolundan gelürse sen mukayyed olmyasın" (Başveکہâlet Arşivi, *Mühimme zeyli defteri*, II, s. 215).

³ İskender Beğ Münşi, *Târîh-i Âlem-ârây-i Abbâsî*, Tahran 1313 h.ş., I, 93.

⁴ Revan vâlisî Şah-Kulı Sultân'ın sefâreti için bk. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-Safevî siyâsi münâsebetleri I (1578-1550)*, s. 4-5. (Basılmaktadır.)

⁵ *Âlem-ârây-i Abbâsî*, gösterilen yer. Muhammedî Sultân'ın elçilikle gele-

Elçi Tokmak Sultan, Tebriz'de işlenmiş olup İstanbul'a getirilecek hediyeler arasında ehemmiyetli bir yer işgal eden çadırın şâha gösterilmek üzere Kazvin'e götürülmesi dolayısıyla hareket etmekte hayli gecikti⁶. Elçinin şiddetli bir kış içinde Revan'dan yola çıkmak niyyetinde olduğu öğrenilince, hareketini nevrûza bırakması Osmanlı hükümetince tavsîye olunmuş⁷, elçilik hey'eti

ceği İstanbul'da 983 şâbân ortalarında öğrenilmişti. Keyfiyeti haber veren Erzurum beylerbeyisine gönderilen hükümde: Elçi, Pasin hudûduna gelince hemen bildirilmesi; hey'etin Kars beyi Üveys Bey'in refâkati ile "kadîmden elçiler geldiği Lâdik ve Osmanlık yolundan" gönderilmesi; refâkâta me'mûr edilecek bir "müstakim ve müte'deyyin kâtib" in hey'eti yolda kimseyle ve husûsiyle "Yukarı cânibe meyl edenlerle" ihtilâttan men'edip gizli veya alenî buluşarak "ızhâr-ı mahabbet" edenleri köy, isim ve şöretleriyle tesbit edip defterini hükümete teslim etmesi; Üveys Bey'in de elçi hey'etine yol devâmınca erzak sıkıntısı çekdirmemek husûsunda gayret göstermesinin tenbih edilmesi emredilmiştir (*Mühimme XXVII*, hüküm nr. 241,17 şâbân 983). Erzurum'dan İstanbul'a kadar yol üzerinde olan kadılara, elçinin ineeği menzillerde bol miktârda zahîre bulundurup geldiğinde narh üzere akçeleriyle ihtiyaclarını te'mîn etmeleri, "zahîre sâhibi olan reâyâ ve il'erlerinden" kimseyi kendileriyle buluşturmamaları; sancakbeylerine ise, konaklardan uzak olanların bizzât güzergâha yakın gelip zahîre tedârîki ve hey'etin emniyetini te'minde dikkat ve ihtimâm göstermeleri emrolunmuştu (*Kezâ*, 246, 17 şâbân).

⁶ Erzurum beylerbeyisine gönderilen 29 ramazan 983 târihli hüküm: "Mektub gönderüp bu cânibe elçilikle Yukarı taraftan Revan hâkimi Muhammedî Sultan ta'yîn olunup atebe-i ulyâma irsâl olunacak çadırı [12 ramazan târihiyle Erzurum beylerbeyisine yazılmış ve fakat gönderilmemiş olan bir hükümde, çadırın Tebriz'de işlendiği tasrîh edilmiştir: *Mühimme XXVII*, 372] şâh görmek için Gazvin'e iletüp Kaplanti derbendinde arabalar yatup develer ile alınıp yine bu tarafa mürâcaat etdülüp an karîb varmak üzeredir ve serhadde araba tedârük olmak için müşârûnileyh sultandan sana vârid olan mektûbu südde-i saâdetime irsâl (ve) ol babda fermân-ı şerîfime müterakkib olduğun bildirmişsin. İmdi Gazvin ile Tebriz mâbeyni düz yerler olup Kaplanti derbendi dahi gayet sa'b derbend olmayup ancak balçık olmağla araba yatmışdır. Lâkin Erzurum tarafları sa'b yerler ve derbendler olup husûsan şiddet-i şitâda araba işleyeceği ma'lûm değildir. Buyurdum ki (Mehmed Çavuş) vardukda ehl-i vukûf ile bu husûsu müşâvere edüp göresin fi'l-vâki' araba ile kâbil ise yarar araba tedârük edüp, değil ise deve taht-ı revânî ihzâr edüp anula getirdüp, andan mâ'adâ dahi her ne vehile gelmesi âsân ise anınla amel edüp inşâallâhu teâlâ serhadde dâhil oldukda ahvâllerin ve ne miktâr kimesne idüğün ulağla yazup bildirüp kendüleri emri sâbık mücebince yanlarına yarar âdemler koşup atabe-i ulyâma irsâl eyliyesin" (*Mühimme XXVII*, 414).

⁷ Bilfiil Revân'da bulunan elçinin ramazan bayramından sonra hareket etmek üzere bulunduğunu, buna mukabil Erzurum'da pek şiddetli bir kışın hüküm sürdüğünü bildiren Erzurum beylerbeyisine gönderilen 8 sevvâl 983 târihli hüküm-

1576 bahârı bidayetinde hudûda dâhil olunca da, yol devâmınca her türlü ihtiyac ve emniyetlerinin te'min olunması⁸, halkla ve husûsiyle Kızılbaş muhibbi olanlarla temas ettirilmemeleri hakkında gerekli emirler gönderilmişti⁹.

Muhammedî Sultan, kalabalık maiyyeti¹⁰ ile mayıs başlarında İstanbul'a muvâsalat etti: Elçilik hey'etinin Maltepesi'ne yaklaştığı öğrenilince, Rumeli beylerbeyisi Siyâvuş Paşa, maiyyetinde Çavuşbaşı, Dergâh-ı muallâ çavuşları, Bölük ve Üzengi ağaları ile Sipâhiler bulunduğu hâlde Üsküdar'a geçip sefiri karşılamağa me'mûr edildi. Kapudân-ı deryâ Kılıç Ali Paşa ise, hey'etin İstan-

bul'de: Elçiye acele bir "yarar ve hüsn-i ta'bîre mâlik" kimse gönderip bu taraflarda ifratla kar yağıp yol ve bellerin kapandığı, münâsib olanın hareketini nevrûza yakın zamâna te'hîr olduğu, böylece zahîre sıkıntısının bertaraf edileceğini söyletmesi; teklif mâkûl görülüp nevrûza kadar tevakkuf etmesi tekrâr ederse muvâsalat bildirmesi emredilmiştir (*Mühimme* XXVII, 425).

⁸ Bk. not 5. Şarkî Karahisar'da havâss-ı humâyûna âid bir köyün mahsûlünden 200 somar hubûbatı elçi için alkoyması hakkında Erzurum beylerbeyisine hüküm: *Mühimme* XXVII, 426 (7 şevvâl). Şarktan gelmekte olan elçi kazâlarına uğradıkta kâfi zahîre hazır bulundurup sıkıntı çektirmemeleri hakkında Bolu beyi ve kadılarının hüküm: *Mühimme zeyli* III, s. 63 (17 muharrem 984). Elçi için, gecikmeden bol miktârda zahîre tedârik edip Hereke'ye irsâl ve Üsküdar'da hazır bulundurması hakkında Üsküdar kadısına hüküm: *Kezâ*, s. 92 (4 safer). Alınan sıkı muhâfaza tedbirlerine rağmen bâzı konaklarda elçilik hey'etinin bir kısım eşyâ ve hayvanlarının çalındığı, müteâkıben istirdâd ve îade edilmesi için gönderilen emirlerden anlaşılmalıdır: Elçilerin, Bolu'da ve mezkûr sancığa tâbi' Bulanık köyünde çalınan elbiseleri hakkında Bolu beyi ve kadısına (*Mühimme zeyli* III, s. 150, 151: 19 safer 984); Gebze'de elçinin atlarını çalan "gurbet tâifesi"nin tâkiybine dâir Bursa ve Kocaeli bey ve kadılarının, Akyazı kadısına (*kezâ*, s. 146: 24 safer; s. 148: 27 safer); Pendik'te elçinin adamlarından müteferrik eşya çalanların yakalanıp çaldıkları şeylerle berâber İstanbul'a irsâline dâir Üsküdar kadısına gönderilen (*kezâ*, s. 157: 19 safer 984) hükümlere bakınız.

⁹ Elçinin mülâki olduğunu bildiren Erzurum beylerbeyisine gönderilen 8 zilhicce 983 târihli hükümde: Sefâret hey'etinin zahîre ve mühimmâtı tedârik edilerek mukaddemâ sâdir olan hükme (bk. not 5) tevfikân gönderilmesi; Kars beyine yol devâmınca ahâli, zahîre satanlar ve husûsiyle Kızılbaş ehîbbâsiyle elçilerin ihtilâttan men' etmesinin tenbîhi emredilmiştir (*Mühimme* XXVII, 819).

¹⁰ Stephan Gerlach (*Tage-Buch der... an die ottomonsiche Pforte zu Constantinopel abgefertigten und.. gesandtschaft*, Frankfurt a. M. 1674, s. 190), elçinin 250 adam ve 560 deve ile; Lokmân (*ayni eser*, 90b), başta halife Haydar-Kulî olmak üzere 200'den ziyâde kızılbaşla; Kâtib Mehmed Zaîm (*Câmi'ü't-tevârih*, Revan Köşkü Ktb. nr. 1382, 308b) ise, 400 nefer etbâyle İstanbul'a geldiğini kaydederler.

bul yakasına geçişini te'min için 30 kadirğa ile Üsküdar iskelesine yanaşmak emrini aldı. 5 mayıs 1576 (5 safer 984) cumartesi günü Rumeli beylerbeyisi tarafından istikbâl olunan elçilik hey'eti Üsküdar sâhiline getirilip¹¹ gemilere bindirildi. Boğaz geçilirken elçilere ziyâfet verilip hediyeler takdim olunduğu gibi, gemilerden atılan şenlik toplarına Kızkulesi'nden mukabele olundu. İstanbul iskelesinde, başlarında ağaları Cağaloğlu Sinan Ağa olduğu hâlde Yeniçeriler tarafından karşılanan hey'et, karaya ayak basar basmaz, limandaki gemilerden toplar atılarak selâmlandı. İskeleyeden Atmeydanı'na kadar devâm eden yolun iki tarafına dizilmiş yeniçeriler ve Siyâvuş Paşa'nın sipahileri arasından ilerliyen alayın görünüşü pek muhteşemdi. Tokmak Sultan, sağında Rumeli beylerbeyisi, solunda Yeniçeri ağası olduğu hâlde at üzerinde ilerliyordu¹². Hey'et, Atmeydanı'nda ikametlerine tahsis edilen Behrâm Paşa ve Hançerli Sultan Saraylarında kondu. İlaşeleri Saray'dan te'min olunuyordu¹³. 5 çavuşla 20 yeniçeri ikametgâhlarının muhâfazasına me'mûr edilip elçilerin halkla temas ettirilmemesine dikkat olundu¹⁴.

İran sefâret hey'etinin İstanbul'a muvâsalâtından iki gün önce pâdişâh, avlanmak üzere Halkalı'ya gitmişti. Bu sebeble elçi, 7 mayısta vezîrleri ziyâret ederek getirdiği nâme ile hediyeleri takdim etti¹⁵. 10 mayıs perşembe günü ise, pâdişâhın şehre girişi dolayısıyla yapılan mutantan merâsimi, Yeniodalar yakınında¹⁶

¹¹ Lokman, diğer kaynaklarda zikredilmemesine rağmen, mukaddemâ Şah-Kulî Sultânı karşılamağa me'mûr edilmiş olan Musâhib Şemsî Ahmed Paşa'nın da elçiye istikbâl edip Üsküdar iskelesine kadar refâkatinde bulunarak burada ta'zimle selâmlayıp ayrıldığını kaydediyor. (*Zübdetü't-tevârih*, 91a.)

¹² Gerlach, Üsküdar'dan İstanbul'a geçiş ile Atmeydanı'na gidişi bir İspanyol yahudisinin evinden ta'kıybetmiş ve husûsiyle elçilik hey'etinin kıyâfet, tertib ve şâşa'asını muvâsalat tasvîr etmiştir (*Tage-Buch*, s. 190-191).

¹³ Selânikî, s. 140. Gerlach (s. 191), şeker, bahârat v. s. nin saraydan gönderildiğini kaydeder. Mukaddemâ Tokmak Sultân'ın babası Şah-Kulî Sultân'a İstanbul'a vusûlünün ilk günü, "âdet üzere" 200 baş şeker ve 200 balmumu verilmesinin emr edildiğine âid kayıd (*Mühimme* VII, 733, 16 receb 975), bir teâmülü aksettirre gerektir.

¹⁴ *Tage-Buch*, s. 191.

¹⁵ Gerlach, elçinin Vezîr-i âzama takdim ettiği hediyeleri ta'dâd ediyor: Nefis bir mushaf, kıymetli tâşlar, inciler, çadırlar, yaylar, balıkçıl tüyleri, Horasan kürkleri, alaca bezleri.. (*ayni eser*, s. 192).

¹⁶ "Acemi-oğlanları Meydanı başında Aççıbaşı Evleri dimekle meşhur

tahsis edilen kafesli bir köşkten —maiyyeti kafes altındaki dükânlardan— temâşâ etti ¹⁷. Muâsır bir müşâhid, 10-12000 askerin muhteşem kıyâfetleriyle katıldıkları bu merâsimin, pâdişâhın kudret ve şâsaasını İran hey'etine göstermek üzere tertiblendiğini tesbît etmiştir ¹⁸.

II

Tokmak Muhammedî Sultan, 13 mayısta, maiyetinden 30 kişiyle birlikte Dîvân-ı humâyûn'a kabûl olunarak evvelâ şâhın mektubunu ve hediyelerini, sonra kendi hediyelerini takdîm etti ¹⁹. Tahmasb'ın hediyeleri arasında, bir muhteşem çadır ²⁰, çeşitli halılar ²¹, Horasan keçeleri, 18 musanna' ve müzehheb Mushaf-ı şerif ²², İran şâirlerine âid 60 cildten ziyâde dîvân, Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'si, birkaç parça musavver murakka'ât, 10000 tâne balıkçıl teli, "üç hokka mûmîyâ-i ma'denî ve penzehr-i hayvânî" ²³, kıymetli taşlarla dolu çekmeceler, oklar, yaylar, kılıçlar v. s. ²⁴

yerde konak tutulup temâşâgâh ta'yîn olındı" (Selânikî, s. 141).

¹⁷ Pâdişâhî istikbâl eden devlet erkânı ve askerinin muntazam alayla şehre girişi Lokman tarafından mufassalan tasvîr edilmiştir (*Zübdetü't-tevârih*, 91a). Selânikî'nin (s. 141-142) verdiği bilgi, bâzı bakımlardan bu tasvîri ikmâl etmektedir.

¹⁸ Gerlach, *Tagh-Buch*, s. 192.

¹⁹ Gerlach, gösterilen yer; Lokman, 91b; Selânikî, s. 142. Zaîm Mehmed, elçinin maiyyetinde 80 kişi bulunduğunu kaydeder (*Câmi'ü't-tevârih*, 302a). Şâhın nâmesinin muhtevâ ve metni için makalemizin III. bölümüne bk.

²⁰ Emsâlinin Dîvân-ı humâyûn'a gelmemiş olduğuna işâret eden Selânikî (s. 142), muraasa' ve mücevher sütunlara istinâd eden çadırın 40 hazîneli; Zaîm Mehmed (308b-309a) 32 hazîneli olduğunu, içinde hazîne ve kiler çadırları ihtivâ ettiğini kaydeder. Gerlach (s. 192) ise, altın ve gümüş direklere müstenid, ipleri ipekten ve 500000 duka altını kıymetinde olduğunu ifâde eder (krş. Hammer, *Devel-i Osmâniye Târîhi*, türkçe trc. VII, 54).

²¹ Gerlach, ipek halıların mîkdârını 40 olarak tesbît; Lokman ise, ipekten başka "zer-beft Kirmân halıları" da bulunduğunu kaydeder.

²² Lokman, 91b. Kur'an-ı kerîm nüshalarının mîkdârı Mehmed Zaîm'e göre 10, Gerlach'a göre ise 20 cildir.

²³ Lokman, gösterilen yer.

²⁴ Gerlach, s. 192. Tokmak Sultân'ın berâberinde getirdiği hediyelere, Erzurumda bıraktığı ve elçinin hareketinden sonra İran'dan gönderilmiş olan av hayvanlarını da ilâve etmiştir:

"Erzurum beğlerbeğisine hüküm ki

Mektub gönderüp Yukarı cânibden üç pars gelüp elçi alıkoduğı ile beş pars olup toykun ve sunkur dahi gelmek üzere olup ne zemânda gönderileceğın isticâze eyledüğın ecilden buyurdum ki (Pervâne Çavuş) vardukda parsları güz faslında

nazar-ı dikkati çekiyordu. Vezirlerle berâber pâdişâhın huzûruna giren elçi, tesliye ve tebrik merâsimini edâ edip el öptükten sonra ikametgâhına avdet etti ²⁵.

İran elçisi, ikinci ve son def'a, 22 mayıs salı günü ²⁶ Dîvân-ı humâyûn'a kabûl olunarak memleketine dönüş için icâzet aldı. Kendisine: 4 adet "dîbâ ve çatma hil'at", altın ve gümüş eğerli 4 at, gümüş evâni, atlaslı kumaşlar, 5 kese akçe ²⁷; adamlarına "serâser ve çatma kaftan" ²⁸ vesâir in'âm ve ihsânlarda bulundu. Vedâ merâsimi ziyâfete sona erdi. Müteâkiben vezîrler, münâvebe ile elçiyi ziyâfete dâvet edip hediyeler verdiler: 23 mayısta 80 kişilik maiyyetiyle Vezîr-i âzâmın ziyâfetine gelen Tokmak Sultân'a mütenevvi' taam ve şerbetler ikrâm olundu; çeşitli oyunlar, güreşler, okçuluk hüneleri gösterilip ilâhîler okunarak ²⁹ kendisine ve maiyyetine kaftan, kumaş, evâni, at vesâir kıymetli hediyeler verildi. Sokollu'yu tâkıyben diğer Kubbe vezîrleri: Piyâle, Ahmed, Mahmud ve Mustafa Paşalar da elçiye ziyâfet verip hediyeler takdîm ettiler ³⁰.

Muhammedî Sultan, pâdişâhın cevâbî mektûbunu hâmil bir çavuş ve Safevî hükümdarı için verilen ve köleler, altın nakışlı çadırlar, arab atları, kırk başlı çadır, gümüş ve altın sandıkları, nefis kitab ve kumaşlardan tereküb eden hediyeler ³¹ ile birlikte,

gönderüp toykun ve sunkurlar dahi geldüğünü alup ehil kimesnelere teslim edüp bulundurup vakti geldikte âsitâne-i saâdetime gönderesin" (*Mühimme zeyli* III, s. 139, 18 safer 984).

²⁵ Lokman, 91b. Selânikî (s. 142), elçinin Dîvân-ı humâyûn'a ilk ve son kabûlünü bir def'ada vâki' olmuş gibi gösterir.

²⁶ Lokman, gösterilen yer; Gerlach, s. 199. Bu târih, Hammer (VII, 54)'de sehven 21 mayıstır.

²⁷ Lokman, 91b. Zaîm Mehmed (309a) 6 kese akçe, Gerlach (s. 199) 5000 duka harcırâh diyor; Selânikî, iki mülâkatı bir arada zikrettiği için, "ardınca 3 kese harcılık gönderildi; ikisi gurus ve biri (nakdiye ve) bin adet altın idi" (s. 142) ifâdesinin iki mülâkatdan hangisine âid olduğunu tâyinde müşkilât çekiyoruz.

²⁸ *Câmi'ü't-tevârih*, 309a.

²⁹ Gerlach, s. 199.

³⁰ Selânikî (s. 142-143) vüzerânın elçiye verdiği hediyeleri ta'dâd ediyor.

³¹ در روز شنبه [۳۰ جازى الاول ۹۸۴] تخمق سلطان ولد شاه قلى سلطان استاجلوکه در زمان شاه دين پناه برسات روم رفته بود و سلطان مراد تبركات موفور و تنسوقات غير محصور از غلامان پريوش باخيمهاى زرينگار و اسبان تازى و بادپايان شامى و عجزاى و خرگاه چهل سرى و بارگاه ششترى و صندوقهاى سيم و زر و كتب نفيسه و افشقه شريفه بوى

31 Mayıs (2 Rebiülevvel 984) perşembe günü merâsimle Üsküdar'a geçip avdet etti³². Mirîden tâyin edilen nakdile ihtiyaçları temin olunarak elçinin sâlimen memleketine ulaştırılması için yol üzerindeki kadımlarla refâkata me'mur edilenlere emirler gönderildi³³.

İran elçisinin daha Dîvân-ı humâyûn'a ilk def'a kabûlünden iki gün sonra, 15 Mayıs (15 safer) sabahı, Şah Tahmasb, oğulları arasındaki saltanat rekabeti ve veliahdi tâyin hususunda dev-

نایت کرده بود - باچاووش سلطان مراد بدرگاہ عالم پناه آمدہ ؛ وسیلہ امرایا بہ پاپوش حضرت اعلیٰ مشرف گشت مکتوبی کہ مشتعل بر اظهار محبت و وواد و ارتباط قواعد مودت و اتحاد بود

(Hasen-i Rumlu, *Ahşenu't-tevârih*, nşr. C. N. Seddon, Baroda 1931, I, 433-434).

³² Lokman, gösterilen yer.

³³ İran'dan gelen elçi avdet edip refâkatine tâyin olunan Bozok Hızır Çavuş'la kazâlarına vardıkda zahîre ve sâir yol levâzımını tedârik edip muzâyaka çekirtmemeleri; mallarına ve hayvanlarına bir zarar erişmeden sâlimen serhadde ulaştırmaları hakkında Konrapa yolundan Erzurum'a kadar yol üzerinde olan kadımlara hüküm: *Mühimme zeyli* III, s. 150 (28 safer 984). Yine, elçi kazâlarına uğradıkda kadımlıklarında hâzır bulunup zahîresini tedarik etmeleri, kazâlarındaki hırsız ve harâmileri zabt edip zarar ıka'ına meydan vermemeleri, elçinin ve adamlarının mal ve eşyâları zâyî olursa mes'ul ve muâteb olmakla kalmayıp tazmîne mecbur tutulacakları hakkında elçinin yolu üzerinde olan kadımlara hüküm: *Kezâ*, s. 210: 23 safer.

Elçinin adamları, yollarda ve konaklarda reâyânın hayvan ve eşyâlarını alıp zulmettikleri bildirilmekle kanun hilâfına kimseye tecâvüz ettirmemesi, zahîrelerinin te'mini için kadımlara emir gönderildiği, elçi mârifetiyle adamlarını muhkem zabt ettirmesi hakkında "Oltu beği olan" Üveys'e hüküm: *Mühimme zeyli* III, s. 174: 23 safer.

"Oltu beği olup Yukarı câhibden gelen elçi yanında olan Üveys Beg'e ve Dergâh-ı muallâm çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm ki

Hâlen elçi âdemleri yolda reâyânın müft ü meccânen yem ve yemeklerin ve sâir zâd ü zevâdelerin alup teaddî eyledikleri istimâ' olundu. İmdi mirî câhibinden mühimmatları için akçe verilmiş iken fukarânun akçeleri verilmeyüp müft ü meccânen zulm ile almağa sebep nedir? Bu bâbda ikiniz dahi itâba müstehik olmuşuzdur. Buyurdum ki (Ahmed Çavuş) vusûl buldukda bu babda mukayyed olup yolda ve izde ve menâzil ü merâhilde öğat görüp gözedüp müft ü meccânen asla bir nesne aldırmayup kifâyet mikdârı lâzım olan zahîrelerin size bi'z-zât mirî câhibinden verilen akçeden veresiz. Anların gibi bir nesne lâzım olursa ziyâde akçeleriyle narh-ı câri üzere rızâları ile satanlardan aldırup şer'-i şerife muhâlif kimesneye zulm ü teaddî etdirmeyesiz ve elçi âdemlerinin atları sirka olunmaması için öğat vechile zabt etdiresiz. Gecelerde ve gündüzlerde kondukları yerlerde kifâyet mikdârı âdemler ihrâc edüp mezkûrları öğat zabt etdirüp bir nesnelerin zâyî' etdirmeyüp ve anlardan reâyâyâ dahi teaddî etdirmeyüp gereği gibi basîret üzere olasız. Şöyle ki min ba'd emr-i şerifime muhâlif iş olduğu istimâ' oluna sizden bilinüp beyân olunan öZRÜN makbûl olmaz. Ana göre mukayyed olasın,, (*Mühimme zeyli* III, s. 262: 8 Rebi'ülevvel 984).

let erkâm arasında başgösteren ihtilâf sebebiyle zehirlenerek öldürülmüştü³⁴. Keyfiyyetin İstanbul'da şüyu'u, Üsküdar'a geçen elçinin -pek kuvvetli bir ihtimâlle- memleketine müteveccihen hareketinden sonra vuku' bulmuştur³⁵. Tokmak Sultan, İstanbul'u terk edişinden üç ay kadar bir zaman geçtikten sonra, Şah Tahmasb'ın ikinci halefi İsmâil Mirzâ'nın cülusunun üçüncü günü (30 cemâziyelevvel 984=25 ağustos 1576 cumartesi) Kazvin'e muvâsalat etti³⁶.

Şah Tahmasb'ın ölümü ile İran'ın içine düştüğü karışık vaz'ıyet, II. İsmâil'in Osmanlı-Safevî sulhünü ihlâl ve hattâ Anadolu'nun emniyetini tehdid eden hareketleri Osmanlı hükûmetini, önce hududlarda tahaffuzî tedbirler almağa, Şah İsmâil'in zehirlenerek ölümünden sonra da Safevî hükûmetine karşı hasmâne bir hareket ihtiyârına meylettirdi³⁷. 1578'den itibaren İran üzerine sevkedilen ordular, 1555 Amasya muâhedesinden beri muhafazasına itina edilen ve III. Murad'ın cülusunu tebrik vesilesiyle gönderilen Tokmak Muhammedî Sultân'ın sefâretiyle de te'yîdine çalışılan Osmanlı-Safevî itilâfına son vererek fâsılalarla yarım asır devam eden bir muhâsamat devri açtı.

³⁴ Tahmasb'ın ölüm târihine dâir çeşidli rivâyetler için bk. B. Kütükoğlu, *aynı eser*, s. 14, n. 50.

³⁵ Lokman, Van beylerbeyisi çavuşbaşısı ile Hakkâri hâkimi kethudâsının Tahmasb'ın vefâtı, Haydar Mirzâ'nın katli ve İsmâil Mirzâ'nın iclâsına mübâşeret olunduğuna dâir haberle İstanbul'a muvâsalat ettikleri târihi, 9 Rebi'ülevvel perşembe olarak tesbît eder: *Zübdetü't-tevârih*, 91b. Muhammedî Sultân'ın Revan'daki büyük oğlundan aldığı mektubdan Tahmasb'ın ölümü ve İsmâil Mirzâ'nın Kazvin'e dâhil olarak cülûs ettiği haberini aldığı, şahın vefâtı tahakkuk etmişse de hangi oğlunun câlis olduğu hakkındaki şübheleri izâle için câsuslar gönderdiğini arzederek sâbık Erzurum ve lâhik Van beylerbeyisi Husrev Paşa'ya yazılan cevap, 30 Rebi'ülevvel (*Mühimme zeyli* III, s. 195); Zeynel Bey'in câsuslarından, hemşiresi tarafından çağırılan İsmâil Mirzâ'nın Kazvin'e teveccüh ettiği haberinin alındığını bildiren sâbık Van beylerbeyisi Ahmed Paşa'ya gönderilen hüküm, 22 Rebi'ülâhır târihidir (*kezâ*, s. 261). Bu sebeble, Selânikî'nin (s. 144)—yanlış olarak nakl ettiği—Tahmasb'ın ölümü ve hattâ İsmâil Mirzâ'nın Safevî tahtına câlis olarak «teberrâileri» tâkıyettiği haberinin biribirini müteâkib İstanbul'da şâyî' olması üzerine elçi Tokmak Han'ın telâşla memleketine avdet ettiği; kezâ Za'im Mehmed'in, «elçi kendüye varup irişmeden Tahmasb Han'ın vefâtı haberi Tokmak Han'a İstanbul'da vârid oldu» (*Câm'ü't-tevârih*, 313b) ifâdeleri sıhhatli sayılamaz. Filhakika Tahmasb'ın ölümünün, vuku'undan yedi gün sonra İstanbul'da duyulmuş olması imkân hâricindedir.

³⁶ Bk. not 31.

³⁷ Bk. B. Kütükoğlu, *aynı eser* "Giriş", § III-V.

III

Şah Tahmasb'in Tokmak Muhammedî Sultan'la III. Murad'a cülûs tebriki için gönderdiği mektûbun ashı Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (evrak nr. 3161) bulunmaktadır. Münşeât mecmûalarında sûretine rastlayamadığımız bu nâmenin muhtevâsı da muâsır kaynaklara ya intikal etmemiş veyâ yanlış aksetmiştir. Ez-cümle, Sokollu Mehmed Paşa'nın kitâbet hizmetinde bulunan Mehmed Zaîm, nâmeyi okuyup mazmûnuna vâkîf olanlardan işittiği kaydıyla, şahın mektûbunda: Âhır ömrüne yaklaştığı, vefâtında oğlu Haydar Mirzâ'ya padişâhın zahîr olması, kazâen düşmanı zuhûr eder ve kendisine galebe ederse asker vermek sûretiyle muâvenetde bulunmasını ricâ ettiğini nakl etmektedir³⁸. Bu rivâyet, sonradan Hammer tarafından da benimsenmiş ve Şah Tahmasb'in Tokmak Sultân'ı, Osmanlı—Safevî dostluğunu te'yid maksadı yanında, “diger evlâdının mahrûmiyetiyle beşinci oğlu Haydar'a saltanatının dağdağasız intikalini te'mîn” için gönderdiği ileri sürülmüştür³⁹. Ancak, makalemizin sonunda kısmen

³⁸ Şah Tahmasb Sultan Murad'a “ta'ziye ve tehniye-nâme gönderüp mübârek-bâd-ı saltanat etdi ve evlâdından küçük oğlu Sultan Haydar Mirzâ'yı pâdişâh-ı cihâna vasiyyet etdi ve der-i ma'delete risâlete gelen Âzerbaycan hânı Tokmak Muhammed Sultan'la pâdişâh-ı âlemiyân Murad Hân bârgâhına gönderdiği nâmesinde: *Oğlum kullarına bir hususla muâvenet lâzım olmak ihtimâli olıcak saâdetlu oğlum pâdişâh-ı zillu'llâhdan leşker ihsân etmekte ve gayri muâvenet ü muzâheret bâbında ihsanlar umarin, -deyü envâ-ı tazarru' u zârî derc etmiş... OI zaman Tokmak Han'la der-i devlete vârid olan nâmesini okuyup mazmûnuna vâkîf olanlardan böyle mesmû'umuz olmuşdur ki nâmesinde yazılan bu imiş ki: Benim serîr-i devletde akrân u emsâlim olan dâverân-ı cihân husûsan kutb-ı dâire-i Âl-i Osman merhum Sultan Süleymân Hân idi. Anların vücûd-i şerifleri nişîmen-i dünyâdan gülşen-i bakâ semtine rihlet edüp şimdilik serîr-i devletde benden gayri kalmayup ve nevbet-i rihlet bana deydüğü ve benim dahi nefisle olan âb u âteş be's u hırmânla ılınmış ve mezârım dahi rûz-merre olan gümân u hayâlât ile kazılmış ve kefenim hâzır ve müheyyâ olup dikilmişdir ve bu dâi-i hakîre ve rahmet-i Hudây-i lâyezâle muhtâc ve fakîre dahi va'de yetişüp ber mücib-i fermûde-i masdûka-i نفس ذاقه الموت بكا كأس موت كل sunulup mürg-i râhum âlem-i süfliden âlem-i ulvî tarafına pervâz u cevân eyledüğünde oğlum Haydar Mirzâ kullarına pâdişâh-ı nev-cevân u cevânbaht طال دستگیر ve bun demlerinde yâr u zahîr olması bâbında inâyet ü ihsânlar umarin ve kazâ-i nâgehâniden bir cânibden üstüne aduv gelüp galebe idicek olursa muâvenete leşker verilmesin recâ iderin deyu saâdetlu zillu'llâhdan recâ vü istid'â eyledüğü didiler” (Câmî'ü't-tevârîh, 318a—318b=Fâtih Ktb. nr. 4306,314a — 314b).*

³⁹ *Devlet-i Osmâniye Târihi* VII,52-53.

derc edeceğimiz nâmenin metninde, Zaîm Mehmed'in rivâyetine taalluk eden en küçük bir îmâya rastlayamadığımız gibi, elçiye ağır haberi olarak böyle bir vazifenin verilmiş olması ihtimâlinin de, tarafların karşılıklı vaz'iyeti göz önünde bulundurulursa, imkân dâhilinde görülemeyeceğine kani'iz.

Filhakîka şah, nâmesinde sâdece, cülûs-ı humâyûn haberinin İran'a gelen hacı, ziyâretci ve tâcirlerden duyulup büyük memnuniyeti mücib olduğunu, tarafeyn arasındaki dostluğu te'yid için Azerbaycan Beylerbeyiliği Emîr-i Dîvânı⁴⁰ ve merhum Şah-Kulî Sultan oğlu Muhammedî Sultân'ı cülûs tebrikinde bulunmak üzere gönderdiğini, Osmanlı ülkesinde müskirâtın men'inin ziyâdesiyle takdir edildiğini ifâde, tarafeyn arasındaki dostluğun mer'î bulundurulması temennisi ile babasının vefâtı dolayısıyla pâdişâha tâziyelerini beyân, ömür ve devletin uzun olmasına duâ etmektedir.

28 sm. en, 21 sm. satır uzunluğu ve 20 metre boyunda bir tomar hâlinde bulunan nâmenin mensûr kısımları celi dîvânî, manzum parçaları tâlikle, âyet ve hadisler nesih yazı ve yaldızla kâleme alınmış olup, “Sultân Murâd Hân b. Sultân Selîm Hân” başlığı ile muhtemelen üzerine dikkatin çekilmesi istenen birkaç ibâre ve beyitleri ayıran işaretler mâvi mürekkeble, mısraları ayırdeden işaretler ise yaldızla yazılmıştır. Kurt tahrîbâtı, yer yer bâzı kelimelerinin okunmasını güçleştirmektedir. Altdan 5. satırın hizâsında ve mektûbun arka yüzünde Şah Tahmasb'in, aşağıda fotokopisi ve-

⁴⁰ Tokmak Muhammedî Sultân'ın sıfatını Lokman (90b) “Çukur-ı Sa'd beğlerbeğisi”, Selânikî (s. 140) “Revan ve Nahcuvan hânı Tokmak Han”, Zaîm Mehmed (308b) “Âzerbaycan hânı-ki Tebriz ve Nahcuvan ve Sa'd-çukurında ve etrâfında olan nevâhîye handır- Ustacalu (Ustaclu) Tokmak Muhammedî Sultan”, İskender Münşî (I,93) “Muhammed Han Tohmak hâkim-i Çuhur-i Sa'd”, Mühimme kayıtları “Revan Sultânı,, (XXVII, 372) veyâ “hâkimi,, (kezâ, 414) olarak tesbît etmiştir. Şah Tahmasb'in nâmesi lâyıkıyla kullanılmadan huzurlanan “İslâm Ansiklopedisi”nin *Murad III.* maddesinde, sehven “Emîr-i Dîvân ve Azerbaycan vâlisi Tokmak Muhammedî Han,, denmişti. Nâmenin metnindeki “Muhammedî Sultân Emîr-i Dîvân-ı Beğlerbeğ-i vilâyet-i Âzerbaycân veled-i merhûm Şah-Kulî Sultân,, (str. 134) ifâdesinden elçinin henüz “Han,, değil “Sultan,, bulunduğu, Azerbaycan beylerbeyisi değil, bu beylerbeyiliğin Dîvân-beyi olduğu anlaşılmaktadır. Vilâyetlerdeki Dîvân beyliği'nin, Safevî devlet merkezinde adlı işlere nezâret eden “Dîvân beği,, müessesesine (bk. V. Minorsky, *Tadhkirat al-mulûk*, Gibb Memorial series, London 1943, s. 50-51, 87,111,112,119-110,§ 12: Chardin, *Voyages en Perse et autres lieux de l'Orient*, Amsterdam 1711, VI, 94-95), vazife ve salâhiyyet bakımından tekabül edip etmediğini bilmiyoruz.

rilen, mührü bulunmaktadır: Mührün üst tarafındaki çerçeve içinde "Allâh - Muhammed - Ali" lâfızları, ortada "Bende-i şâh-ı velâyet Tahmasb" ibâresi, sağ üstten alta ve altdan sol üste doğru kenâra resmedilen çerçeveler içerisinde ise aşağıdaki iki beyit okunabilmektedir:

جانب هر که باعلی بیروست (؟) هر که گویش من ندارم دوست
هر که چون خاک نیست بر در او گگر فرشته است خاک بر سر او

Pek musanna' ve mükellef bir lisânla kaleme alınan mektûbun edebî bir metin olarak tavsif ve tahlili mevzû'umuz ve ihâtamız dışında olup ⁴¹, burada ancak, bir târih vesîkası olmak itibâriyle kısaca muhtevâsına işâret edilmiştir. Nâmenin pek uzun olan metninin aynen dercine derginin imkânları müsâid olmadığı gibi, mevzûumuz bakımından ehemmiyetli olan bâzı parçalarının iktibasının maksadı te'mîne kifâyet edeceği mülâhazasıyla da metnin bütün olarak verilmesi lüzûmu hissedilmemiştir. Aşağıda, mektûbun baş

⁴¹ Tahmasb'm nâmesinde, başta Nizâmî olmak üzere muhtelif İran şâirlerinden muhtevâyaya uygun pek çok iktibâslar yapıldığı gibi, bir yerinde (str. 298) de, Şeyh Muslihüddîn Sa'dî-i Şirâzî'nin ismi tasrîh edilerek *Büstân*'dan bir hikâyesinin dere edilmiş (st. 294-297) olduğuna işâretle iktifâ edelim.

ve son kısımlarıyla muhtevâsına işâret ettiğimiz husûslara tekabül eden parçalarının metinleri verilmiştir. Makale sonuna da, aslı hakkında bir fikir vermek ve deşifre ettiğimiz metnin kontrolünü kolaylaştırmak üzere nâmenin bu kısımlara tekabül eden fotokopileri ilâve olunmuştur.

سلطان مراد خان بن سلطان سليم خان

(Satır1) معز السلطنة والجلالة والعدالة والسعادة والسخاوة والشجاعة والعظمة والسطوة والصلوة والنصفة والدولة والشوكة والرافة والحشمة واللاهية والمدلة والمرجة والمكرمة والعطوفة (st. 2) والمحبة والمودة والعز والاقبال والنصر والاجلال والاعتيان والاحسان السلطان بن السلطان بن السلطان وخازن بن الخاقان بن الخاقان

(3) ای نام تو بهترین سراغاز بی نام تو نامه گگی کتم باز
ای خطبه تو تبارک الله وصف تو همیشه ببارک الله

(4) تبارک الذي بيد الملك و هو على كل شيء قدير الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على خير خلقه محمد وآله اجمعين (5) تحف تحيات مخالصة سمات که نسایم اخلاص آن از فضای دلگشای مجبهم و و محبوبونه وزیدن گرفته ریاض محبت و وداد را نزهت نصارت بخشد.

(127) حقا که از استماع خبر خجسته اثر جلوس این اعلیحضرت (128) سکندر نشان بر تخت سلطنت و اورنگ حشمت وعظمت مخلص دولتخواه را انواع انبساط وسرور وابتهاج وحضور روی محمود و ابواب خرمی وبهجت وشادی ومسرت بر چهره امانی وآمال (129) این محب خیر خواه گشود ودرازاه(؟) این عطیه کبری که باعث رفاهیت کافه برابست سجدات شکر الهی ومراسم سپاس لطف نامتناهی بجای آورد وبلبل ناطقه بر شاخسار بیان زبان (130) بشکر حضرت پروردگار جل شانہ گشاد ... (132) ... و از ضمیر این بشارت نوید (133) امن وامان بگوش هوش طالبان رسید واز میان آن دیده امید خلاق وجهانیان روشن گردید واهل این دیار ازصغار وکبار ازین اخبار مسرت آثار نچندان شادان وفرحان گشتندکه (134) شرح شمه یکی از هزاران بیان توان نمود.

(140) چون بر رأی سلطنت آرای خورشید ضیای ان شهنشاه عالمیکان ظاهر

وانه عن المنكر در وسيط بسبط جهان و بر مفارق كافة عالميان افراخته بموجب آیه شریفه
 اما الخمر والميسر والانصاب و الا زلام رجس من عمل الشيطان (257) فاجتنبوه
 لعلكم تغفحون طوائف انام و عموم خواص و عوام را از ارتکاب شرب شراب که بلا
 ریب و ارتیاب مذموم و نا صواب است ممنوع و بر اجتناب و احتراز از آرایش آن امر شنیع
 (258) که باعث نجات حیزین (؟) و فوز و فلاح منزلین است مأمور فرموده یکبارگی ابواب
 شرب خمر بمقتضای خبر خیر اثر شرب الخمر مفتاح کل شر بر چهره حال و وجهه آمال عالمیان
 (259) مسدود و اثر شرب باده از دور دوران و بزم زمان معدوم و مفقود نموده از مل و صهبا و
 صراحی و مینا در افواه بغیر نامی نمانده و دیده هیچ آفریده در بساط زمان نشانی از آنها
 ندید.

(400) نسبت لسلطان صاحب قران و خاندان سلیمان جاه جنت مکان اسکنه الله فرادیس
 الجنان درجه درجه بود در وقتی که بر طبع مضمون صدق مشحون (401) الحلب يتوارث
 بالبحر حضرت قآن سلیم الرأی سکندر مکان علین آشیان مکنه الله علی اراک رک روضات
 الرضوان هر یک از آن محبت و و داد بود بهزار شد
 (402) مارا زدوستان خود آن شه شمار کرد مهری که داشتیم یکی را هزار کرد
 اکنون که سلسله بان اعلیحضرت والا رتبت خورشید سپهر سلطنت و جهانبانی سریر
 آرای ملک سلیمانی (403) مسند افروز کشور گردون فضای سلیم خانی منتهی
 گشته از ان هزار هر یک صد هزار شد دوحه محبت و مودت در روضه خاطر صداقت
 برابر انچنان جای گرفته (404) که با بوستان زمین و زمان بآب جود و هوای احسان
 وجود سرسبز است یوما فیوماست نمو نصر پذیرفته صوت اصلها ثابت و فرعها فی السماء
 میکرد و رکن متین آن بنای (405) خوش هوای سرمدیت اقتضای بر عرصه طبیعت
 محبت انما چنان رتبه علو و درجه سمو یافته که تا بنیان فلك استوار است ساعة فساعة
 استعلا واستیلا دیگر می ماند

بنای مهر چنان استوار شده که سپهر (406) بهر و زری ناپند و فزاید مهر

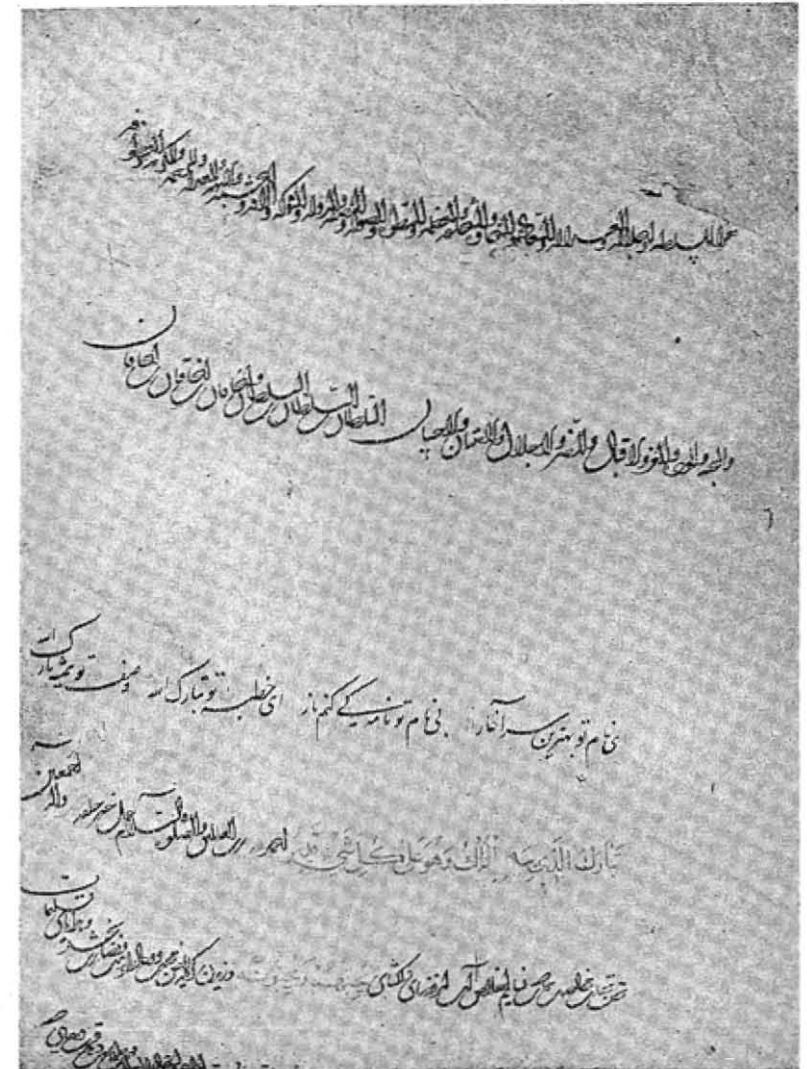
صفای آینه دل بدان متابه رسید که آفتاب در و بند فروزد چهر
 و چون از علو منزک و سمو مرتبت مدح و ثنای ذات فرخنده صفات (407) آن در
 بحر سلطنت و احسان دریای ایست بی پایان و زیان سخن سنجان و بنان بیان واصفان

و پیدا و روشن و هویداست که (141) بنای موالات جانیین باعلی مرتبه مشید و اساس
 مصافات طرفین باسنی درجه مؤکد است و قاعده اتحاد کبئیان مرصوص محکم و ارکان
 اخلاص و و داد کسب شداد (142) مستحکم لاجرم بمقتضای یگانگی و دوستی جهت
 مبارکباد نخت سعادت نخت آن سلطان سکندر شان سلیمان مکان و تنهت جلوس عزت
 مانوس آن خاندان فریدون فر (143) کیخسرو نشان امارتآب حکومت نصاب ایالت
 دستگاه شجاعت انتباه اعتمادی امیر الامرای منظور انظار عنایت بیغایت شاهی مشمول
 عواطف و مکارم نامتناهی پادشاهی شمساً للامارة (144) و الحکومة محمدی سلطان امیر دیوان
 بکریکی ولایت آذربایجان ولد مرحوم شاه قلی سلطان دام عزه و معالی که بمرتبه سامی و منصب
 جلیل گرامی و ایالت نامی معزز (145) و سرافراز است و بزمید عنایت و شرف محرمیت از اکفا
 و اقران مستثنی و ممتاز اخلاق حمیده اش دایما مستحسن و مطلوب و سوابق خدمات پسندیده اش
 مقبول و مرغوب دوحه اخلاصش از زلال (146) سالسال تربیت پادشاهانه نشو و نما یافته
 و نهال اعتقادی از رشحات سحاب عاطفت خسروانه سرسبز و سیراب گشته بر آستان بوسی
 درگاه معلی و بارگاه اعلی فرستاده شد.

(249) درین اوقات فرخنده ساعات از واردین آن صوب صواب خصوصا از جماعت
 حاجیان و زایران (250) سعادت نشان و جمهور تجار و مترددین آن دیار اخبار مسرت آثار
 و بشارت خجسته اشارات بدین ولایات و حدود عز و ورود یافت و از استماع این خبر بهجت اثر
 غنچه تمنای محب صادق الاعتقاد در گلشن مقصود و مراد (251) و گلزار محبت
 و اتحاد شگفته گردید و ابتهاج تمام و مسرت بالکلام حاصل شد که آن سلطان صاحب اقبال
 و آن پادشاه موفق نیکو خصال چون بتوفیقات ربانی و تأییدات سبحانی (252) مستند عالی
 سلیمان و سریر سعادت مصیر جهانبانی متمکن و بر قرار و مستقل و کامکار گشته عرصه جهان
 وساحت دوران را از جلوس خلفانی مشرف و بلند آوازه و رسوم معدلت لزوم سلطانی (253)
 و آیین خسروی تزین کیانی را تازه ساخته اند از ابتداء طلوع آفتاب جهانتاب سلطنت و عنفوان
 شباب عظمت همواره همت علیا ترویج شریعت غرا مصروف و انتظام ملت مرضا معظوف
 نموده (254) با مراد و اسعاد مشیت ربانی و مراقبت و موافقت ارادت یگانگی بر حسب
 کریمه ان الله مع المتقین بالکلیه منع و دفع منکرات خصوصا شرب خمر و مسکرات
 (255) فرموده بدرجه رفیع و مرتبه منیع ان اکر مکم عندالله اتقیکم فایز گشته لوای
 ملک ارای معدک و داد و صلاح و سداد بفضوای صدق مؤدای و امر بالمعروف (256)

عاجز از تقریر و فاصر از تحریر آن لهذا طی آن مقدمه نموده شروع در دعای دوام دولت (408) و خلود سلطنت آن سلطان سلاطین روی زمین مینماید همیشه تا از گوش زمان و سیر آسمان شعله نور ماه و مهر از سطح سپهر بر عرصه جهان نابد مهجعه رایت آن سلطان سلیمان شان (409) عالیجان تا انقراض زمان بمثابة آفتاب عالنتاب عرصه جهان را منور گرداناد و سریر سلیمان مستقر جاه و جلال این خسرو فلک قدر سکندر نشان و مسند اسکندری مقر سلطنت و ابهت (410) آن سلطان صاحب قران تا روز محشر باد

چو دریای مدحت ندارد کنار	نارا کنم بر دعا اختصار
المی که تا هست دور و زمان (411)	نه بنی بد از گردش آسمان
بود نامدار سپهر بلند	مبادت ز آسیب دوران گزند
بچرخ فلک تا بود ماه و مهر	بکام تو کردید همیشه سپهر
(412) از آن بیشتر کاوری در ضمیر	ممالک ستان باش واقلم گیر
بهر جا که رو آوری دوستکام	بود چاوشت فتح و نصرت غلام
بود تا نشان از سپهر برین	(413) اثر تا بود از زمان وزمین
همیشه به نیکی و نیک اختری	بمان بر سر تخت اسکندری
ز سلطان سلیمان تویی یادگار	همه طالبند از تو امیدوار
(414) بجای سلیمان بمان سالها	بدانا دلی کشف کن حالها
بود لطف یزدان نگهدار تو	خداوند گیتی بود یار تو
(415) آمین یا رب العالمین.	

بسم الله الرحمن الرحيم
 در وقت پرده خراش فلک می کشد که بر او بر پیش کشش
 زین پوش پر سایه گذشت فرق فرقی یزد بگوش خله را زین کشه باشن که گاه کش
 بگردون بر زین پوش که دریمش با ماکردن دانش کای کوخو پنهان
 یک قول مندر است در شرح مندر خلاصه علم الفقه و اصول و فروع و احکام و عبادت و معاملات و حقوق و جزای و غیره
 این متن در کتاب الفقه و اصول و فروع و احکام و عبادت و معاملات و حقوق و جزای و غیره
 بشکریان سلسله کلامه شکر نشانی و عبادت کرامت همه شکر و عبادت کرامت کی شود در هر وقت
 شکر است که بر پیش هر که پیش بود زنی که شود هرگز پیشی باشد از هر دلی که پیش
 بسم الله الرحمن الرحیم
 در وقت پرده خراش فلک می کشد که بر او بر پیش کشش

بسم الله الرحمن الرحيم
 در وقت پرده خراش فلک می کشد که بر او بر پیش کشش
 زین پوش پر سایه گذشت فرق فرقی یزد بگوش خله را زین کشه باشن که گاه کش
 بگردون بر زین پوش که دریمش با ماکردن دانش کای کوخو پنهان
 یک قول مندر است در شرح مندر خلاصه علم الفقه و اصول و فروع و احکام و عبادت و معاملات و حقوق و جزای و غیره
 این متن در کتاب الفقه و اصول و فروع و احکام و عبادت و معاملات و حقوق و جزای و غیره
 بشکریان سلسله کلامه شکر نشانی و عبادت کرامت همه شکر و عبادت کرامت کی شود در هر وقت
 شکر است که بر پیش هر که پیش بود زنی که شود هرگز پیشی باشد از هر دلی که پیش
 بسم الله الرحمن الرحیم
 در وقت پرده خراش فلک می کشد که بر او بر پیش کشش

بگویند که این است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 خدایتان در این عالم بهر کاشی که خواهد که هر آن در این عالم
 بنای طایفه سانس و این است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 میت حکم الهی است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 کینه خندان را بهر کاشی که خواهد که هر آن در این عالم
 با کله سبب است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 بیایند که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که

بگویند که این است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 خدایتان در این عالم بهر کاشی که خواهد که هر آن در این عالم
 بنای طایفه سانس و این است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 میت حکم الهی است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 کینه خندان را بهر کاشی که خواهد که هر آن در این عالم
 با کله سبب است که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که
 بیایند که در این عالم سعادت یارود و کوشش میریزد و این است که

